

ACTA POLITOLOGICA

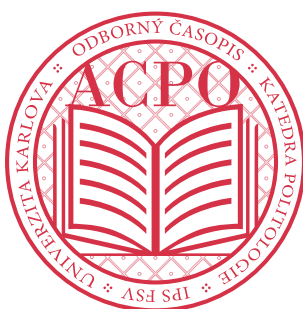
www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2017 | Vol. 9 | No. 2 | ISSN 1803-8220

ROJEK, Paweł (2015). *Rusko: prokletí impéria. Zdroje ruského politického chování*. 1. vydání. Brno: CDK, 155 stran. ISBN 978-80-7325-373-8.

RECENZE MICHAELA ROMANCOVA

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

This article is protected by copyright. Copying and use of its content and presenting it as original research without proper citation is plagiarism, which is subject to legal sanctions.

Katedra politologie Institutu politologických studií

Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies

Faculty of Social Sciences, Charles University

ROJEK, Paweł (2015). *Rusko: prokletí impéria. Zdroje ruského politického chování. Z polského originálu *Przekleństwo impérium* přeložil Josef Mlejnek. 1. vydání. Brno: CDK, 155 stran. ISBN 978-80-7325-373-8.*

Těžištěm textu je vztah Ruska a Rusů k jejich neobyčejné zemi, její vše překonávající rozloze a z ní vyplývající velikosti, jejíž „přirozenou“, neboť doma i ve světě respekt a děs budící, politicko-organizační formou je impérium. Mám za to, že pro pochopení autorovy argumentace je klíčové vyjít právě z toho, co stojí v titulu práce, a tím je „*prokletí*“. Kletba je prosba k nadpřirozeným silám, aby někomu vznikla škoda nebo jej potkal zlý osud. Jejím opakem je požehnání, tedy prosba k nadpřirozeným silám, aby pomohly a ochraňovaly. Volbou názvu totiž Rojek dokázal ukázat na největší a zásadní problém který Rusko a Rusové, zejména ve vztahu k Evropě, mají, ale který, až na čestné výjimky, nejsou ani Rusové, ani Evropané schopni identifikovat, natož pak pochopit. To, co Rojek nazval prokletím je totiž většinou Rusů považováno za požehnání...

U polského autora nepřekvapí, že často odkazuje na díla a názory svých krajanů, ale v prvních dvou kapitolách knihy jsou nejčastěji citováni dva uznávaní autoři – Marcel van Herpen a Dmitrij Trenin, s nimiž autor vede velmi inspirativní polemiku a v řadě případů je v podstatě zapojuje do „*diskuse*“. V závěrečných dvou kapitolách jsou představeny dvě vlivné a soupeřící teorie, které v době vlády Vladimira Putina pronikly jak do politického diskurzu, tak našly odraz v praktickém směřování ruské politiky. Jedná se o projekt „*suverénní demokracie*“ Vladislava Surkova a „*eurasianismu*“ Alexandra Dugina, respektive o jejich imperiální potenciál. Rojek představuje hlavní směry geopolitického myšlení, jimiž jsou Atlantismus, Eurasianismus (v expanzivní i izolacionistické variantě) a Insularismus a ukazuje, že v provedení současných ruských elit geopolitika primárně není analytickou metodou snažící se racionálně zjistit jaké je rozložení moci v prostoru,

jak ho bylo dosaženo a jaké jsou slabé či silné stránky jednotlivých mocností. Termínem geopolitika se totiž začalo označovat cokoli, co souvisí s hledáním odpovědí na otázky týkající se původu národů, smyslu dějin a posledního cíle lidství (str. 69).

Právě na specifickém chápání geopolitiky je možné zřetelně demonstrovat, jak rozdílní jsou v přístupu k racionalitě Evropané a Rusové. Dokud budeme odmítat fakt, že v diskursu rozhodující části ruských politických elit racionální přístup měl, má a v blízké budoucnosti mít bude úplně jiné místo – podružné, respektive žádné, než je tomu u nás, je iluzí domnívat se, že vztahy s Ruskem mohou získat pevnou základnu. Rojek se čtenáři snaží problém nefungování Ruska jako standardního evropského státu zprostředkovat tím, že se pokouší mapovat ruskou duši a identitu. Podobně jako před ním už například Richard Pipes, Martin Malia nebo Ryszard Kapuściński tak činí prostřednictvím rozboru základní nosné ideje existence Ruska, kterou je idea Moskvy, coby třetího Říma. Tuto ideu přibližuje jako permanentní spor mezi ideou státu a národa, mezi izolacionismem a expanzionismem a mezi náboženskými a světskými základy státu. V dějinách Ruska máme co do činění se třemi interpretacemi ideje „*třetího Říma*“, neboť v dějinách ruského národa se původní vznešená myšlenka náboženská, tedy idea vyvolenosti ruského národa, dostala do styku s politickou doktrínou odůvodňující vývoj impéria. Nový Jeruzalém je náboženský a programově neusiluje o expanzi. Nový Konstantinopol je náboženský a o expanzi programově usiluje. Nový Řím je expanzionistický a náboženský základ chybí. Neexpanzionistická koncepce bez náboženského základu chybí, respektive její nositelé jsou tak marginální, že se jí zatím nikdy nepodařilo předložit jako konkurenceschopný projekt (str. 63).

Evropané, kteří si po II. světové válce zvykli na otevřenou a kritickou debatu o vlastních dějinách, netuší, že v Rusku plnohodnotná a otevřená diskuse o klíčových atributech ruských dějin ještě nikdy neproběhla, neboť monopol na správné znění odpovědi si nakonec vždy přisvojil vládnoucí režim. Rusové proto dosud na svou zemi, zprostředkovaně tedy sami sebe, pohlížejí jako na „Svatou Rus“, kterýžto přívlastek si jinak osobuje pouze Svatá země. Nikdo jiný si něco takového nedovolil. Rojko cituje Alaina Besançona, který uvedl: Sakrálnost, která příslušela církvi a odvozeně carovi se (po vyhnání Poláků z Moskvy a ukončení smuty v letech 1612/13) přenesl na Rusko. Avšak nejenom na abstraktní pojem, na privilegovanou národní entitu, jak je tomu v případě všech nacionalismů. Posvátnem je prozářeno vše, co v sobě obsahuje Rusko, vše co se může odvolávat na jakoukoli spojitost s Ruskem. Rusko se stává předmětem víry (str. 53).

V Úvodu Rojek připomíná známý „incident“, kdy bývalý polský prezident, Aleksandr Kwaśniewski, během svého vystoupení na summitu Jaltské evropské strategie v září 2014, zazpíval hymnu SSSR a Ruska. Následně prohlásil, že: „*Politici ze Spojených států a z Evropské unie si musejí uvědomit, že Rusko je země, která může měnit hudbu, slova nebo slovník, ale která nikdy nemění skladatele*“ (str. 5). Tímto expozé byla uvozena hlavní výzkumná otázka knihy, zda současné Rusko je, respektive se snaží stát novým vtělením Sovětského svazu, zda se opět snaží stát impériem a zda to Evropu ohrožuje.

Podle Rojka je asi největším problémem všech současných pokusů o imperialistický revival absence univerzální/univerzalistické ideje, v jejímž jménu by impérium bylo rekonstruováno. Rojek přitom rozlišuje ruskou sílu a agresivitu na straně jedné a vůli budovat impérium na straně druhé. Tvrdí: Rusko je dnes silné, ale nemá (imperiální) legitimizační ideu/formuli, která poskytuje oficiální odůvodnění vlády nad cizími úze-

mími (str. 18) Rusko určitě je agresivním státem, ale něco jiného je agrese světového impéria, která ohrožuje všechny, a něco jiného je agrese země která chrání svá, byť patrně příliš široce chápaná, velmocenská práva. Rusko už impériem být nechce, ale přeje si udržet imperiální status (str. 29). Odůvodněním a východiskem současných nároků Ruska ovládat postsovětský prostor je koncepce Ruského světa (Russkij mir). Z posledních Putinových výroků vyplývá, že jde o určité kulturní společenství lidí hovořících rusky, identifikujících se s pravoslavným náboženstvím a odvolávajících se na společné hodnoty. Ručitelem a ochráncem těchto práv, lidí a území je Rusko. V podstatě to samé bylo obsahem tzv. Medveděvovy doktríny (2008) a van Herpen tuto koncepci výstižně charakterizuje jako „*anexionistický panrusismus*“ (str. 37)

To je závěr, který pochopitelně nemůže uklidnit (bezprostřední) sousedy Ruska, ale pokud je správný, tak je jasné, že vzdálenější a mocnější hráči budou k Moskvě přistupovat jinak, než jeho bezprostřední, menší a slabší sousedé.

Proč dnešní Rusko, navzdory obrozené moci, nemá imperiální ideu a (snad) ani ambice? Rojek se domnívá, že sovětské impérium padlo proto, že bylo příliš málo národní. Zároveň dodává, že mezi Rusy tak rozšířená nostalgie po SSSR, na níž upozorňují sociologové, nevyvolává jeho imperiální charakter, ale vzpomínky na sociální zabezpečení, které poskytoval (str. 28). Radikalizace nacionálních nálad v Rusku svědčí o utlumení nálad imperiálních. Paradoxně to tedy vypadá, že rostoucí nacionalismus je pro sousedy Ruska dobrou zprávou. I když mohou být ohroženi nebezpečnými ruskými šovinisty, nebudou je ohrožovat mnohem ambicióznější a nebezpečnější ruští imperialisté (str. 35).

Rojek tvrdí, že upozadění příznivců imperiální obnovy, jejímž nejvlivnějším architektem je Dugin, je nejlépe patrné na pozornosti, kterou Putin věnuje ideji suverénní

demokracie, vytvořené Surkovem. V jejím centru leží myšlenka prvenství základny před nadstavbou, hospodářských podmínek před ideologickými konstrukty, blahobytu před hodnotami. Hlavním cílem má být dosažení národního bohatství a tedy mocenské posílení státu. Suverenita má trojí dimenzi: politická znamená, že Rusko se musí stát samostatným státem, který má vliv na světovou politiku; ekonomická, že Rusko se má stát z ekonomického hlediska soběstačnou velmocí; kulturní suverenita znamená, že uvnitř Ruska bude dominovat jemu vlastní diskurs, jemu vlastní veřejná filosofie a jemu vlastní ideologie přijatelná pro většinu jeho občanů, nejlépe pro všechny (str. 118). Účast státu v ekonomice je nutná pro stimulaci inovací, a také proto, aby ruské surovinové zdroje neovládli zahraniční hráči (str. 118). Nakonec nejde ani tak o politickou sílu, ale o ekonomický potenciál. Vnitřní i zahraniční politika mají za cíl ochranu a rozšíření rozvoje. Problém spočívá v globalizaci, která Rusko staví před nové výzvy. Myšlenka suverénní demokracie je právě pokusem zajistit Rusko před negativními následky globalizace (str. 117). Rusko se chce bránit „barevným“ revolucím a proto usiluje o politickou, hospodářskou a kulturní autarkii. To však není program imperiální – ofenzivní, ale defenzivní.

„Pouhých“ 130 stran textu může na první pohled budit dojem, že Rojkova práce nemůže přinášet nic zásadně nového, ale pravý opak je pravdou. Text je psán velmi hutně, ale přitom nesmírně čtivě a autor jednoznačně naplnil deklarovanou ambici zmapovat myšlení současných ruských elit, jemuž se sice v souvislosti s anexí Krymu dostalo široké pozornosti v Rusku i v zahraničí, ale které se zároveň ocitlo na rozcestí mezi expanzionismem a izolacionismem. Rojek se zabývá především idejemi a nikoli politickou praxí, neboť, jak píše: „*Vyplývá to z fundamentálního předpokladu, že lidé jednají ne na základě toho, jak se věci mají, ale na základě toho, jak myslí, že se věci mají*“ (str. 7). Ruské myšlení o státu, politice či moci je v mnohém podobné tomu, co známe z Evropy/ze západu, ale navzdory existenci stejných kategorií, mají mnohé z nich odlišný obsah, respektive jsou interpretovány v jiných historických, politických či filozofických kontextech. Každou ze čtyř kapitol: Ruský imperialismus, Moskva – Třetí Řím, Geopolitika a imperialismus, Moc a Eurasie lze považovat za strhující „*minisérii*“ diagnostikující stav myšlení ruských elit, což je nezbytný předpoklad pro porozumění toho, jak a proč se Rusko (ne)bude a (ne)může chovat. Rojkovu práci by neměl vynechat nikdo, kdo se současným Ruskem chce zabývat.

Michael Romancov¹

¹ PhDr. Michael Romancov, Ph.D., odborný asistent na Katedře politologie Institutu politologických studií Fakulty sociální věd Univerzity Karlovy. Kontakt: michael.romancov@gmail.com.